

EKONOMIKA

**6. Darbo jėgos
rinka**

**Kitų gamybos
veiksnių rinkla**

Doc.dr. Žaneta
Karazijienė

Darbo jėgos paklausa

Tobulos konkurencijos **gamybos veiksnių rinka** – tai rinka, kurioje yra daugybė gamybos veiksnių pardavėjų ir pirkėjų.

!!! Vienas pirkėjas arba pardavėjas negali pakeisti tam tikro gamybos veiksnio kainos rinkoje

**Daug darbdavių
konkuruoja
tarpusavyje**, siekdami
gauti gamybos veiksnio
teikiamą vienodos
kokybės paslaugą

Kiekvienas darbdavys
**perka tik mažą rinkoje
siūlomų** gamybos
veiksnių dalį

**Tobulos
konkurencijos
gamybos
veiksnių rinkos
ypatybės**

Darbas yra
standartizuota
prekė

Samdomieji darbuotojai
yra **mobilūs**

Patekimas ir išėjimas iš
rinkos yra labai lengvas

Atskiras gamybos
veiksnių pardavėjas
**negali paveikti visos
rinkos pasiūlos
kreivės**

Darbo jėgos paklausa

Pagrindinės prielaidos, būtinos konkurencijai darbo rinkoje, yra šios:

- ❖ Socialinis **darbo mobilumas** – tai gyventojų gebėjimas keisti savo gyvenimo sąlygas;
- ❖ Darbo rinkos dalyvių **informatyvumas**;
- ❖ Darbdavių ir darbuotojų **rinkos galios neturėjimas**.

Darbo jėgos paklausa

Darbo jėga nagrinėjama kaip prekė, todėl aiškinant dėsningumus galima vartoti sąvokas – konkurencija, pasiūla, paklausa, ribinės išlaidos

Gamybos veiksmų paklausa vadinama **išvestine paklausa**, nes ją lemia firmos gamybos apimtis ir gamybos veiksmų našumas.

Išvestinė paklausa pasireiškia tuomet, kai prekė ar paslauga vartojama dėl jų sugebėjimo gaminti kitą prekę ar paslaugą.

Darbo jėgos paklausa

Firma jau pasisamdžiusi tam tikrą skaičių darbininkų ir nori žinoti, **ar jai apsimoka pasisamdyti dar vieną darbininką?** Jį galima priimti tuo atveju, jeigu papildomos pajamos, gautos pasamdžius šį darbininką, bus didesnės už išlaidas jo darbo užmokesčiui, t.y. **jeigu ribinės darbo produkto pajamos bus didesnės už darbo užmokestį.**

Darbo jėgos paklausa

Ribinės darbo produkto pajamos - tai pajamų padidėjimas, gaunamas pasamdžius papildomą darbuotoją.

$$MRP_L = W$$

tai firmos pelno maksimizavimo, samdant darbo jėgą tobulosios konkurencijos rinkoje, sąlyga.

AKTYVAUS MOKYMOSI UŽDUOTIS

AKTYVAUS MOKYMOSI UŽDUOTIS : Parašykite , kodėl žmonės dirba ?

Darbo jėgos pasiūla

Žmonės dirba skatinami įvairių motyvų:

- norėdami pripažinimo;
- siekdami gauti pajamų,
- patirti bendravimo su kolegomis džiaugsmą ir t.t.

Tačiau mes analizuosime tik vieną – siekimą gauti pajamų. Siekimas ir gebėjimas dirbti tam tikrą laiką, esant įvairiems darbo užmokesčio lygiams, yra darbo pasiūla.

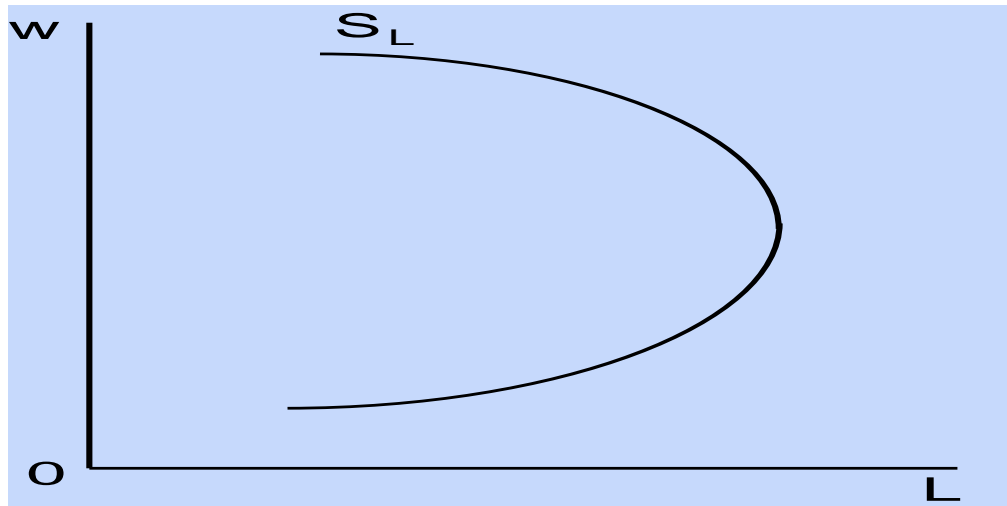
Darbo jėgos pasiūla

Darbininko laikas dalomas į darbo ir poilsio laiką.

Didėjant darbo užmokesčiui, poilsio kaina taip pat didėja. Pasiekus tam tikrą lygį, tolesnis darbo užmokesčio didėjimas jau nebežadina noro daugiau laiko skirti darbui, nes pinigų poilsui pakanka. Jeigu darbo užmokestis didėja ir toliau, tai tarnautojas palaipsniui mažina darbo laiką.

Darbo jēgos pasiūla

Individuali rinkos darbo pasiūlos kreivė turi savotišką formą.

Tarkime, darbuotojas kitų pajamų, išskyrus darbo užmokestį, neturi.

Tuomet:

$$M = w \times L$$

Darbo jėgos pasiūla

Darbo laiką galima apskaičiuoti kaip skirtumą tarp viso paros laiko ir poilsio laiko:

$$L = 24 - H$$

Todėl darbuotojo pajamų lygtis įgauna tokią išraišką:

$$M = w \times (24 - H)$$

Darbuotojo pasirinkimas

Profesinės sąjungos.

- Realiam gyvenime dėl riboto darbuotojų mobilumo susiformuoja ne bendra darbo rinka, o **daugybė rinkų pagal atskiras profesijas.**
- Jei kurioje nors specifinėje darbo rinkoje dirba 10000 ar daugiau žmonių, tai akivaizdu, kad **atskiras darbuotojas pakeisti darbo užmokesčio negali.**

Susijungus daugeliui rinkos darbuotojų į profesinę sąjungą, jų galimybės veikti darbo užmokestį padidėja.

Darbuotojo pasirinkimas

Pagrindiniai jungimosi į profsąjungas tikslai:

- ❖ padidinti narių darbo užmokestį virš darbo jėgos rinkos kainos,
- ❖ darbo sąlygų ir darbo saugos gerinimas,
- ❖ atostogų trukmės ilginimas,
- ❖ užimtumo garantijų stiprinimas,
- ❖ pensinio aprūpinimo gerinimas.

Profsąjunga, jungianti visus darbuotojus, yra darbo pasiūlos monopolistas rinkoje.

Ši monopolija, keisdama darbo pasiūlos apimtį, pajėgi keisti ir darbo užmokestį.

Minimalus darbo užmokestis

Darbo apmokėjimo diferencijavimas atsiranda dėl paklausos ir pasiūlos dėsnių veikimo atskirose darbo rinkose.

Pasiūla ir paklausa darbo rinkose skiriasi dėl šių priežasčių:

1. Dirbantieji skiriasi savo **gabumais, kvalifikacija.**
2. Darbo rūšys ir vietos **nevienodai patrauklios.**
3. Darbo rinkai paprastai **būdinga netobula konkurencija**, darbo užmokestis yra diferencijuotas.

Minimalus darbo užmokestis

Kadangi žmonės yra nevienodi, tai darbo rinkoje atsiranda nekonkuruojančių grupių.

Žmones galima suskirstyti į tokias grupes:

- 1) aukštos kvalifikacijos;
- 2) kvalifikuotus;
- 3) žemos kvalifikacijos.

Antros ir trečios grupės atstovai gali sudaryti vieną nekonkuruojančią grupę, nes gali atlikti vieni kitų darbus, o pirmoji grupė lieka nepasiekiamą.

Pvz. neurochirurgai, smuikininkai, dailininkai, mokslininkai, kuriais tapti reikia gabumų ir galimybių. Jų yra nedaug, t.y. pasiūla maža, o paklausa didelė, o tai nulemia ir didelį darbo užmokestį.

Minimalus darbo užmokestis

Minėtos grupės tarpusavyje nekonkuruoja. Konkurencija galima tik grupės viduje. Ilgainiui galima pereiti iš vienos grupės į kitą, bet tam reikia laiko, pinigų ir sugebėjimų.

Kompensaciniai darbo užmokesčio skirtumai.

Darbo užmokestis skiriasi ir dėl to, kad bandoma kompensuoti darbo vietų nepatrauklumą: darbą šalyje, karštyje, sezoninį, nešvarų darbą, didelę traumų riziką ir pan.

Minimalus darbo užmokestis

Netobula konkurencija darbo rinkoje atsiranda dėl tokių priežasčių:

1. Geografinio mobilumo ribotumas.

Kadangi žmonės nenori ar negali migruoti, tai darbo užmokesčio geografiniai skirtumai išlieka.

2. Instituciniai mobilumo apribojimai:

profsąjungos narys, mokslo laipsnis ir pan. Jei šie reikalavimai netenkinami, žmogus negali gauti darbo. Vadinasi, instituciniai apribojimai sumažina darbo pasiūlą ir garantuoja didesnę atlyginimą.

3. Socialiniai mobilumo apribojimai:

moterys, emigrantai paprastai uždirba mažiau.

Minimalus darbo užmokestis

Investicijos į žmogaus kapitalą.

Tai yra visos priemonės, kurios kelia kvalifikaciją ir didina dirbančių žmonių darbo našumą.

Investicijos būna trijų rūšių:

- Išlaidos mokslui (svarbiausia rūšis).
- Išlaidos sveikatai ir socialinėms dirbančių žmonių reikmėms.
- Mobilumo išlaidos (padengiant žmonių migracijos išlaidas yra investuojama į juos).

Darbo užmokesčio diferenciacijos veiksniai:

1. **Kvalifikacija.** Šiuolaikinės gamybos poreikius tenkina ne darbo jėga apskritai, **bet darbo jėga, turinti tam tikrą kvalifikaciją.**
2. **Darbo sąlygos.** Didesniu darbo užmokesčiu kompensuojami ir darbai, atliekami kenksmingomis sąlygomis, švenčių ir laisvadienių metu, darbas naktį.
3. **Atsakomybė.** Aukštas atsakomybės lygis būdingas ne tik vadovams. Dažnai atsakomybės lygis priklauso ne tik nuo piniginių pajamų. Pvz. vairuotojų, pilotų, chirurgų kokybišką darbą nuo nekokybiško skiria ir išsaugotų žmonių gyvybės.
4. **Monopolizacija.** Statistika teigia, kad darbo užmokestis monopolizuotose šakose būna iki 20 % aukštesnis nei konkurencinėse.

AKTYVAUS MOKYMOSI UŽDUOTIS

AKTYVAUS MOKYMOSI UŽDUOTIS 📌 : surask 📱 paslėptus žodžius 📱 darbo rinkos tematikos temoje ✓

Darbo rinkos sąvokos

Aktyvų rinka

Aktyvai - konkrečiam subjektui priklausantis fizinis turtas, finansinės vertybės bei turtinės teisės, turinčios ekonominę vertę.

Kiekvieną potencialų investitorių domina klausimas: kiek šiandien kainuoja tai, ką jis gaus ateityje, t.y. **kiek šiandien kainuoja vienas euras, kuris bus išmokamas ateityje.**

Investitoriaus pasirinkimą lemia daug veiksnių (palūkanų norma, kainų stabilumas, investitoriaus polinkiai, rizika ir t.t.).

Aktyvų rinka

Pinigų rinkoje pinigų savininkas gauna pajamas palūkanų forma.

Palūkanos yra pinigų kiekis, sumokamas už naudojimąsi skolintais pinigais.

Palūkanų atneša skolinamasis kapitalas.

Aktyvų rinka

Skolinant pinigus
bankui, kuris savo
ruoštu skolina
juos firmoms

Perkant firmos
obligacijas

Pinigai
firmoms gali
būti skolinami
dviem
būdais:

Aktyvų rinka

Palūkanų ir paskolintų pinigų sumos santykis išreikštas procentais sudaro **palūkanų normą**.

Nominalios palūkanos (i) – faktiškai sumokėta palūkanų suma

Reali palūkanų norma (r) – skaičiuojama eliminuojant infliacijos koeficientą (π)

$$r = i - \pi \quad \text{arba} \quad i = r + \pi$$

Aktyvų rinka

Infliacija mažina pinigų perkamąją galią, todėl visi finansiniai sprendimai remiasi ne nominaliomis, o realiomis palūkanomis.

Pagal skaičiavimo būdą skiriamos
paprastosios ir sudėtinės palūkanos:

Paprastosios palūkanos skaičiuojamos vieną kartą per skolinimo laikotarpį.

Sudėtinės palūkanos skaičiuojamos per laikotarpio dalis.

Aktyvų rinka

Palūkanos normos lygi lemia tokie veiksniai:

1. Kapitalo paklausa ir pasiūla.
2. Rizika skolinant kapitalą.
3. Infliacija.
4. Paskolos terminas – ilgalaikių paskolų palūkanų norma didesnė už trumpalaikių.
5. Paskolos dydis.
6. Užstatomo turto likvidumas.
7. Palūkanų apmokestinimas.
8. Centrinio banko politika.

Aktyvų rinka

Investicijos yra reikalingos naujam verslui pradėti ar jam plėsti bei kapitalo renovacijai.

Firmos investicinės politikos efektas išryškėja ne iš karto, o tik po tam tikro laikotarpio. Tai yra susiję su kapitalo, kaip gamybos veiksnio, savybėmis.

Kapitalas – tai ilgalaikio vartojimo gamybos veiksnys. Todėl, nagrinėjant investicijas, **svarbus laiko veiksnys.**

Aktyvų rinka

Priimant investicinį sprendimą, firma turi palyginti išlaidas investicijoms su papildomu pelnu, kuris bus gautas ateityje.

Todėl firmai svarbu – **kiek numatomas pelnas „kainuoja“ šiandien?**

Investiciniai sprendimai remiasi numatomų pajamų ir išlaidų skaičiavimu. Būsimos pajamos ir išlaidos yra disponuojamos, t.y. nustatoma jų dabartinė vertė.

Aktyvų rinka

Diskontavimas - tai esamosios (dabartinės) vertės nustatymas pajamomis, kurios bus gautos ateityje.

$$DPV = \frac{r_1}{1+i} + \frac{r_2}{(1+i)^2} + \dots + \frac{r_t}{(1+i)^t}$$

DPV – dabartinė pajamų vertė;

r – pajamos per tam tikrą laikotarpį;

i – palūkanų norma;

t – metai.

Aktyvų rinka

Vertybinis popierius (VP) - dokumentas, teikiantis jo turėtojų kokią nors turtinę teisę. Vertybinius popierius išleidžia valstybė arba privačios firmos.

Svarbiausios vertybinių popierių rūšys yra akcijos ir obligacijos.

Akcijos samprata

Akcija - vertybinis popierius, kuris pažymi, kiek investuota lėšų į firmą.

Akcijos savininkas turi teisę gauti dalį firmos pelno, kuris vadinamas dividendu. Akcija yra nuosavybės titulas, todėl ją įsigijus tampama firmos bendraturčiu kartu su kitais akcininkais.

[illegible]

Akcijos samprata

Akcininkų turtinės teisės:

- Gauti pelno dalį (dividendą);
- Gauti nemokamai akcijų, kai bendrovės įstatinis kapitalas didinamas iš bendrovės lėšų;
- Pirmumo teisę įsigyti bendrovės papildomai išleidžiamas akcijas;
- Disponuoti savo akcijomis;
- Skolinti bendrovei pinigus;
- Gauti likviduojamos bendrovės turto dalį;
- Turėti kitų bendrovės įstatuose numatytų turtinių teisių.

Akcijos samprata

Akcininkų neturtinės teisės:

- Teisė dalyvauti ir balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose;
- Teisė apskųsti teismui akcininkų ir valdybos nutarimus;
- Teisė susipažinti su finansine atskaitomybe.

Akcijos samprata

Akcijų kaina nustatoma iš formulės:

$$DPV = \frac{r_t}{i}$$

r_t - pajamos, gaunamos per t metų;

i – palūkanų norma.

Akcijos samprata

Akcijos būna įvairių rūšių ir klasių:

1. Vardinės ir pareikštinės akcijos.
2. Paprastos ir privilegijuotos akcijos.

Akcijos samprata

Vardinės akcijos garantuoja nuosavybės teises į įmonę į jas įrašytam asmeniui, nepriklausomai nuo akcijos buvimo vietos.

Pareikštinės akcijos garantuoja nuosavybės teisę asmeniui, pas kurį akcija yra. Pareikštinė akcija gali būti paversta vardine, įrašius į ją savininko duomenis. Pareikštinės akcijos yra laikomos vienu iš labiausiai patikimų ofšorinės įmonės savininkų konfidencialumą užtikrinančių būdų.

Akcijos samprata

Paprastosios akcijos suteikia balsavimo teisę, teisę gauti dividendus (tačiau jie nėra garantuoti).

Paprastųjų akcijų savininkai dividendus gali gauti tik po to, kai jie išmokami privilegijuotų akcijų savininkams. Bendrovei bankrutavus paprastųjų akcijų savininkai pretenduoja į likviduojamos bendrovės turtą.

Privilegijuotos akcijos garantuoja savininkams tam tikrus dividendus, bet nesuteikia balsavimo teisės. Šios akcijos gali būti su kaupiamu arba nekaupiamu dividendu. Akcininkams nusprendus šios akcijos gali būti pakeistos (konvertuotos) į paprastas akcijas.

Akcijos samprata

Bendrovė gali išleisti ir **darbuotojų akcijas**, jeigu tai nustatyta jų įstatuose.

Tai yra paprastosios vardinės akcijos, turinčios darbuotojų akcijų statusą.

Šių akcijų gali įsigyti tik įmonės darbuotojai. Jų galiojimo terminas ne ilgesnis kaip 3 metai, o jam pasibaigus darbuotojų akcijos laikomos paprastosiomis akcijomis.

Obligacijos samprata

Obligacija – vertybinis popierius suteikiantis teisę jos turėtojų gauti iš anksto nustatytas metines pajamas.

Kaina nustatoma iš formulės:

$$DPV = \frac{r_1}{1+i} + \frac{r_2}{(1+i)^2} + \dots + \frac{r_t}{(1+i)^t} + \frac{V_0}{(1+i)^t}$$

DPV – dabartinė pajamų vertė;

r – pajamos per tam tikrą laikotarpį;

i – palūkanų norma;

t – metai

V_0 – obligacijos kaina, nominalas

Obligacijos samprata

Pagrindinės obligacijų charakteristikos:

- ❖ **Nominali obligacijų vertė** – iš anksto nustatyta suma, kurią investuotojas įneša, pirkdamas vieną obligaciją;
- ❖ **Obligacijų išpirkimo data** – data, kai investuotojui reikia grąžinti jo paskolintą pinigų sumą;
- ❖ **Palūkanų norma** – tai mokamos palūkanos už paskolintas lėšas. Dažniausiai išreiškiamos procentais ir skaičiuojamos nuo nominalios vertės.

Obligācijas samprata

Obligācijas gali leisti bendrovēs arba valstībēs vardu – Vyriausybē.

Obligācijas būna:

Īmonių obligācijas:

- a) obligācija su fiksuta palūkanų norma - tai obligācija, kuria īsigydamas investuotojas tiksliai žino, kokio dydžio palūkanos jam bus sumokētos.

Pvz.:

Nominali obligāciju vērtē – 100 eur.

Obligāciju īspirkimo data – 9 mēn.

Palūkanų norma – 3 proc.

Obligacijos samprata

b) **diskontuota obligacija** - tai obligacija su fiksuota palūkanų norma, bet parduodama ji žemesne kaina nei nominali vertė, o išperkama, sumokant sumą lygią nominaliai vertei, pajamos gaunamos iš obligacijų nominaliosios vertės ir jų pirkimo kainos skirtumo.

Jei obligacija parduodama už 85 eur.

Nuo kurios sumos palūkanos?

Kiek grąžins po 9 mėn. 100 ar 85 eur.

Obligācijas samprata

c) obligācija su kintama palūkanu norma – tai obligācija, kurā izeigydamas investuotojas negali tiksliai apskaičiuoti būsimos palūkanu sumos, tačiau jam yra nurodyta taisyklė (formulė), kuria remiantis, suėjus palūkanu mokėjimo terminui, bus apskaičiuojamos jo gautinos palūkanos.

Obligacijos samprata

2. Valstybės išleidžiamos obligacijos:

Šiuo atveju skolinasi ne bendrovė, o valstybė, ir valstybė prisiima įsipareigojimą iš anksto sutartu terminu išpirkti obligaciją bei sumokėti nustatytas palūkanas. Laikoma, kad valstybės išleidžiamos obligacijos yra saugesnės, nes valstybė visada vykdo savo įsipareigojimus.

Obligacijos samprata

Valstybės vardu Vyriausybės išleidžiamos obligacijos yra vadinamos Vyriausybės vertybiniais popieriais (VVP).

Lietuvos Vyriausybės VP – Vyriausybės obligacijos, išdo vekseliai ir taupymo lakštai. Obligacijos, kurių išpirkimo terminas ilgesnis nei vieneri metai, vadinamos **Vyriausybės obligacijomis**.

Obligacijos samprata

Obligacijos, kurių išpirkimo terminas yra trumpesnis nei vieneri metai, vadinamos **iždo vekseliais**.

Tiek Lietuvos Vyriausybės obligacijas, tiek iždo vekselius gali įsigyti ir fiziniai ir juridiniai asmenys; jie gali būti išleidžiami su fiksuotomis ir su kintamomis palūkanų normomis; platinami ir Lietuvoje ir užsienyje.

Taupymo lakštai – tai Vyriausybės obligacijos, skirtos tik fiziniams asmenims, skatinant gyventojus taupyti.

Obligacijos nuo akcijų skiriasi:

1. Obligacijų turėtojai nėra firmos savininkai, o tik jos kreditoriai, t.y. skolina pinigus firmos savininkams.
2. Obligacijų turėtojai gauna nustatytąsias pajamas, o akcininkų dividendai svyruoja.
3. Obligacijos yra terminuotos. Pasibaigus terminui, skolininkai turi jas išpirkti, sumokėdami nominaliąją kainą.

Ekonominė renta

Renta – tai žemės ir natūralių išteklių savininkų pajamos.

Renta yra apmokestinamosios pajamos, žemės savininkas, išnuomojęs žemę ir gaudamas už ją rentą, moka žemės mokestį.

Žemės pasiūlos apimtis negali sumažėti.

Ekonominė renta

Žemės kaina apskaičiuojama pagal formulę:

$$P = R / i$$

Čia:

P – žemės kaina

R – renta

i – palūkanų norma

Pelnas

Pelnas – atlyginimas už verslumą. Jį gauna realaus kapitalo savininkai, tiesiogiai dalyvaujantys ūkinėje veikloje.

Pelną, kaip ir palūkanas, galima nagrinėti kaip vieną iš nedarbinių pajamų formų.

Verslumas pirmiausia susijęs su inovacijomis.

Inovacijos reiškia naujų prekių, kurias akceptuoja vartotojai, atsiradimą rinkoje arba naujo gamybos būdo, leidžiančio mažinti išlaidas, pritaikymą. Atsiradus naujoms prekėms rinkoje, verslininkas novatorius tampa monopolininku rinkoje. Monopolinė kaina lemia monopolinį pelną. Verslininkas imitatorius neturi galimybės gauti šių pajamų.

AKTYVAUS MOKYMOSI UŽDUOTIS

KŪRYBIŠKUMO UŽDUOTIS : Pasirenkate vieną temą:

1. Elektroninėje erdvėje **rasti ir perskaityti** **1 straipsnį apie** profsąjungų veiklą (nebūtinai Lietuvoje). Pateikti nuorodą į straipsnį ir savo įžvalgas (min 3 sakiniai) apie profsąjungų keliamų reikalavimų ekonominį pagrindumą.
2. Ofšorinės zonos ir įmonės. Pateikti nuorodą į straipsnį ir savo įžvalgas (min 5 sakiniai)
3. Gynybos obligacijos (pvz. Lietuvoje). Pateikti nuorodą į straipsnį ir savo įžvalgas (min 5 sakiniai)

Pasiruoškite iš anksto, kad galėtumėte įkopijuoti prie 6 pratybų kūrybiškumo užduoties (**prisegti failo nebus galimybės**).

Doc.dr. Žaneta Karazijienė

Dėkoju už dėmesį